Boy

“Boy” är en ovanlig uppväxtskildring med ett befriande respektlöst sätt att närma sig frågor kring föräldraskap, förebilder och ansvar. Förlagd till ett underskönt Nya Zeeland, med den maoriska kulturen som självklar fond, tar den sig an både allmängiltiga frågor kring människans drömmar om ett bättre liv i allmänhet, och maoriernas i synnerhet. Allt med formmässig experimentlusta och en generös färgpalett.

Rekommenderad från åk 5

EN FILMHANDLEDNING AV
LOUISE LAGERSTRÖM

Handling

Året är 1984. På en sliten gård i Nya Zeeland lever elvaårige maoiripojken Alamein, kallad Boy, med sina syskon, en bunt kusiner, sin gamla farmor Nana, samt en tam get. Hans mor dog i barnsäng när hon födde nu sexårige lillebror Rocky och hans frånvarande pappa är enligt Boy själv både djuphavsdykare, krigshjälte, skulptör, rugbykapten och någon slags inkarnation av Michael Jackson. Boys stora idol.

Det är i alla fall med såna storslagna teorier han bemöter de som påstår att hans pappa, som också heter Alamein, inte är något mer än en ansvarslös kåkfarare som sitter i fängelse för rån. I skolan är Boys favoritämnen konst, samhällskunskap och att försöka få klasskamraten Chardonnays uppmärksamhet. Men inte ens hans bästa Jackson-moves verkar imponera på den svårflirtade skönheten.

När Nana måste åka iväg en vecka för att närvara vid en begravning ligger ansvaret på Boy att hålla samman barnaskaran hemma, tvätta och se till att det kommer mat på bordet.

En sen kväll dyker plötsligt pappan upp i sin bil tillsammans med två lätt ljusskygga kumpaner. Det blir ett lyckligt återseende där Boy och syskonen överöses med presenter (stöldgods) och Alamein försöker spendera lite 'kvalitetstid' med sina barn som han inte har sett på sju år. Han gör sig hemmastadd bland bråten i garaget och Boy imponeras djupt av hans berättelser om sina äventyrliga bravader.

Men det är uppenbart att Alameins tankar mest kretsar kring det rånbyte han grävt ner på ett fält i närheten, osäkert var, och han tvekar inte att låta barnen hjälpa till att gräva under förevändning att det handlar om en skattjakt.

Boy gör allt för att pappan ska trivas och hoppas att faderns coola image skall spilla över lite på honom själv. Han ser fram emot att de alla ska få följa med pappan när han bestämmer sig för att dra vidare. Något som Alamein inte tycks ha några som helst planer på.

När Boy ensam hittar de nedgrävda pengarna säger han

inget till fadern utan far in till byn och köper godis och glass till alla ungar i närheten. Alamein blir arg men anar ändå inte att det är med hans pengar som sonen har storhandlat.

Än mer komplicerat blir det när Boy upptäcker och hemlighåller att hans get Leaf tuggat i sig halva sedelhögen och lämnat resten i smulor. Alamein hamnar i slagsmål efter att, desperat efter inkomster, ha lagt beslag på en annan gängledares marijuanaplantor. Boy och Rocky sitter i bilen och ser maktlöst på misshandeln. På vägen hem råkar Alamein köra på Boys get i mörkret och bröderna begraver den utanför gården.

Alamein tror sig bedragen när pengarna inte hittas trots att hela fältet är uppgrävt. Och när hans kompanjorer drar iväg med både droger och bil bryter han ihop.

Till slut erkänner Boy att det inte återstår mer än några söndersmulade pappersbitar av 'skatten'. Han ställer samtidigt sin pappa till svars för att han bara ljuger och egentligen alltid svikit både honom, mamman och resten av familjen. Alamein ger sig av, till Japan tänker sig Boy, men lämnar några små minnen efter sig.

Boy och barnen bli lättade när Nana dyker upp igen. Tillvaron återgår till det normala. När Boy och Rocky går för att se till sin mammas grav finner de Alamein sittandes bredvid hennes gravsten. Hur var Japan?, undrar Rocky.

En fadersgestalt?

Vad är egentligen en fadersgestalt? Här kommer det både att handla om en pojkes fantasier om sin frånvarande far och om den verklige och ganska ömklige fadern som till slut gör entré efter sju års bortvaro.

Boys egen bild är storslagen. Pappan som har fått namn efter det berömda slaget under andra världskriget är för honom inte sammansmältningen av alla tänkbara hjältetyper utan även reinkarnationen av Boys store idol Michael Jackson. Han är tuff, stark och kan allt. Om han nu skulle ha råkat hamna i fängelse som hans klasskompis påstår (och Boy förnekar) har han i all fall lyckats rymma genom att gräva sig ut med en sked.

När så fadern dyker upp som en skugga från det förflutna verkar han till en början leva upp till de upphaussade förväntningarna. Ingen kan förneka hur cool han är i sin gängväst, med sin (stulna) amerikanare och han överöser barnen med presenter som en alldeles ny mikrovågsugn, cykel och ett par rullskridskor. Boy känner sig stolt när han får åka med pappan i bilen och uppmuntrar honom när han skapar en regelrätt tron i det gamla garaget. Men framför allt tar han barnen med storm genom sina anekdoter från forna tider och andra platser.

Alamein visar sig emellertid inte sugen på att vara pappa på heltid och fortsätter att leva som om han var en trotsig tonåring på drift. Han visar inget större intresse för barnens välbefinnande utan fokuserar helt på hur han ska fixa pengar. Antingen genom att hitta bytet eller låna av sin gamla mor. Han förmår till och med Boy att stjäla marijuanaplantor åt honom.

Om Boy skapat en fantasivärld där pappan regerar så har Alamein själv lyckats bygga upp ett precis lika världsfrånvänt universum själv. Han citerar filmen “E.T.”, snackar om Michael Jackson och lever i en föreställning om sig själv som ledare för det kriminella gänget Crazy Horses. När han tappar kontrollen och blir arg försvarar han sig inför Boy med att han är som seriefiguren Hulken.

Minnesbilder blandas med de egna föreställningarna om hur föräldrarna träffades och vad som egentligen hände när modern dog i barnsäng. Boy hade länge bilden klar att Alamein satt gråtande vid hennes sjuksäng, men inser sedan att han förmodligen redan hade lämnat familjen. Efter den första tiden när Alamein stormat in och vänt upp och ner på vardagen börjar Boy mer kritiskt betrakta sin far. Han slits mellan sin beundran och ett växande ringaktning för en pappa som visar sig vara allt annat än en modig förebild.

• "Jag trodde jag var som du, men det är jag inte." Mötet med den verklige Alamein får Boy att fundera över sitt ursprung, sin egen personlighet. Om pappan inte är allt det där han trodde, vem kommer han själv att bli då? Fundera över vad den idealiserade bilden av fadern har betytt för Boy och hans självkänsla. När pappan visar sig mindre ädel än sonen hoppats, hur tacklar Boy detta? Han försvarar i det längsta både pappans beteende och hans historia inför andra. Han omhuldar också bilden av familjen med mamma, pappa och barn. Ett tryggt och ordnat liv. Känner vi oss mindre värda när den inte ser ut så? Kanske finns de många barn som försöker upprätthålla bilden för att de skäms över hur familjen ser ut?

• Även lillebror Rocky har byggt upp en egen historia om sina föräldrar och hur det gick till när han föddes. Han har kommit fram till att hans superkrafter, som han fortfarande besitter, orsakade moderns död. För honom blir fantasin en kraft att klara av svårigheter och prövningar i allmänhet. Han använder bilder för att beskriva sig själv och sin bakgrund. Mammans död är däremot något Rocky själv har tagit på sig skulden för. Varför tror ni att det är så? Fundera över om barn har en grundmurad lojalitet mot sina föräldrar, oavsett om föräldrarna "förtjänar" det eller inte.

Kan du inte sluta kalla mig pappa, ber Alamein sin elvaårige son. Han föreslår istället att han ska tilltalas med det storvulna epitetet Shôgun (en fältherre från den japanska samurajeran). Alamein visar snart att han har abdikerat från fadersrollen även om han gärna ger tips om hur man förför tjejer eller håller ett vapen. Någonstans vill han förstås bli respekterad av sina barn. Men då helst i egenskap av härförare snarare än pappa.

Inte bara är han kriminell och har försummat sina barn i åratal. Han är omogen, egoistisk, världsfrånvänd och lider av ett lätt storhetsvansinne. En total motpol till den curlande föräldrageneration som idag ägnar stor tid åt föräldraskapet som livsstil eller 'projekt'.

• Att som förälder inte vara en god förebild är något av ett tabu, något förbjudet. Åtminstone i verkliga livet. På film har dock vi sett åtskilliga porträtt av framför allt mödrar som inte lever upp till rollen som den goda modern. Hur upplever ni filmens lustmord på den gode fadern? Förblir Alamein bara en komisk figur eller finns det

allvar i skildringen av far och son? Kvalitetstid är något till och med Alamein har hört är värdefullt för barnen. Ett begrepp som jämte "livspussel" florerar ymnigt i dagens debatt. Vad är egentligen kvalitetstid? Finns den? Med tanke på sin leklust och fantasi, vad har Alamein för egenskaper som trots allt kan inspirera och stärka hans barn? Är deras lekar en slags kvalitetstid? Vad tycker du om Alamein som förebild? Kan man vara kompis och förälder på samma gång?

Det kompetenta barnet - att bli vuxen

Filmens frånvarande föräldrar har skapat en annorlunda familj där barn, syskon och kusiner, lärt sig att klara sig själva. Filmen beskriver hur Boy självklart axlar rollen som den sammanhållande kraften. Ordnar mat, kokar välling och nattar de små.

Samtidigt är detta en period då Boy själv genomgår en omvälvande utveckling och söker sin identitet. Både ett vuxenblivande vad gäller ansvar och att bli en man bokstavligen. Han undersöker sin tjuskraft på tjejer, låtsas köra bil och testar både alkohol och "röka". I skolan blir det mesta fel och han hamnar ofta i bråk. Men en lärare ser hans retoriska begåvning och menar att han, med sin känsla för språk och berättelser, har en stor potential.

Det stora ansvaret hemma minskar Boys möjlighet att vara barn. Ett jobb han dock verkar sköta bra och hans syskon och kusiner litar på honom. När Alamein dyker upp väcks hos Boy lusten att slippa vara familjens överhuvud. Men också en stark nyfikenhet på vuxenvärlden. Alamein är stolt över Boy och road av att inviga sonen i den manliga gemenskap som är så given för honom. En machovärld med en dragning åt krigsromantik och gängkultur. Boy initieras med en tatuering (barnversionen med spritpenna), får hänga med på fest och smaka på öl. Och framför allt förenas far och son i deras gränslösa beundran för Michael Jackson.

• I våra ögon framstår det som oacceptabelt att ett barn liksom Boy ska tvingas bära hela ansvaret för sig själv och sina syskon. Men det blir förutom en komisk poäng en tankeställare till hur vi själva låter barn utvecklas och växa. Den danske familjeterapeuten, författaren och föreläsaren Jesper Juul talar i sin pedagogik om det kompetenta barnet. Och Boy för onekligen tankarna till tesen om barnet som klarar av mycket mer än vi tror. Juul talar ofta om att barns självkänsla inte byggs upp av ett ständigt beröm eller ens av kärlek. Enligt honom är det mest centrala att bli sedd. Hur ser Boys potential ut? Hur kommer det att gå för honom? Får han ändå en slags bekräftelse av sin far? Känner ni att ni blir sedda av era föräldrar? Och på vilket sätt i så fall? Skulle ni vilja att de "såg" er på ett annat sätt, på ert sätt?

Realism, dröm & fantasi

Nya Zeeland är en relativt blygsam filmnation vars produktioner inte så ofta hamnar på våra biografer. Regissören Jane Campion är en av landets mest framstående regissörer med filmer som "En ängel vid mitt bord", "Pianot" och senast "Bright Star" som alla rönt stora internationella framgångar. Men de flesta har förmodligen sett och slagits av magin i det sagolika nya zeeländska landskapet genom Peter Jacksons monumentala Sagan om ringen-trilogi.

Ett tidigare genomslag för den nya zeeländska filmen skedde även genom Lee Tamahoris "Krigarens själ" från 1994. En film som likt "Boy" tar sin utgångspunkt i en dysfunktionell familj och dess utsatthet. En missbrukande familjefar som misshandlar sin hustru och de förödande konsekvenserna för deras barn. Filmen medvetandegjorde den problematik som i stor utsträckning under decennier har drabbat Nya Zeelands urinvånare, maorierna. Den beskrev det sociala stigma som maorierna lidit och de starka patriarkala krigarkulturer som gått i arv och konserverats.

Taika Waiti som har regisserat "Boy" och spelar huvudrollen i "Boy" och själv är maorier, förlägger sin film i en liknande miljö med ungefär samma förutsättningar. Men hans sätt att närma sig ett svårt tema tar sig helt andra utryck än i den mörka "Krigarens själ."

Taika har tidigare gjort "Eagle Vs. Shark" och teveserien

"Flight of the Conchords", stiliserade indieproduktioner med en drastisk humor. Och filmen “Boy” genomsyras även den av en absurd ton där det inte helt politiskt korrekta porträttet av en far blir ett sätt att närma sig ett känsligt ämne.

Redan i anslaget placeras vi i det natursköna Waihau Bay på Nya Zeelands östkust som både är romantiskt vilt, och bär spår av människans framfart. En bilkyrkogård och en liten begravningsplats med mammans grav omringas av gröna fält, kullar och stränder där drivveden bildar nästan spöklika siluetter. De hus som folk bor i, är nedslitna, med rostigt skrot i drivor för att betona känslan av en övergiven civilisation och fattigdom. Rucklet Boy bor i beskrivs nästan ironiskt positivt av Alameins kompisar som byggt i "native timber" och med dörrknoppar av koppar, ett kvalitetsruckel minsann.

Den sociala situationen etableras direkt i klassrummet när det framgår att det inte är ovanligt att barnens fäder sitter i fängelse. En klasskamrat är helt krass med detta medan Boy fortsätter att förneka att hans pappa är en brottsling. I den lilla byn är männen arbetslösa och dränker sina problem i sprit eller marijuana.

Det är således kvinnorna, till exempel Boys multikapabla moster - hon både knäcker som tennislärare, brevbärare, driver byns affär och kör skolskjutsen - som håller samhället igång. Barnen driver lite vind för våg och drömmer sig bort till världar de bara sett på teve.

Det naivistiska perspektivet betonas starkt i filmen som samtidigt tacklar de svåra frågorna med en stor portion svart humor. Många tankar och fantasier illustreras av barnteckningar och animationer. Exempelvis Rockys funderingar kring sina superkrafter och hans intryck av hur fadern reagerar. I scenen när Alamein röjer igenom hela huset i jakt på pengar frammanar Rocky en bild av ett rödögt monster för att bearbeta det som sker.

Filmen är förlagd till 1984 och är full av tidstypisk musik och populärkulturella referenser. Michael Jackson är en återkommande fixbild och Boy ser framför sig hur pappan antar Jacksons gestalt i flera scener som övergår i regelrätta iscensättningar av jacksonvideor som “Bad”, “Thriller” och “Billy Jean”. Drömmen om ett bättre och rikare liv hålls ivrigt vid liv och manifesteras genom färgstarka collage där Boy iklädd smoking ser sig själv badandes i pengar, sippandes på en cocktail, ridandes på egna delfiner eller tillsammans med Chardonnay poserandes framför någon kulört sportbil.

• Den maoriska kulturen utgör en integrerad del av filmen utan att den särskilt betonas. Vi ser den maoriska utsmyckningen i skolans grind, vägskyltar har maoriska namn och barnen talar ibland maori med varandra. Inte desto mindre är populärkulturella referenser ett lika naturligt inslag. Barnen har namn efter amerikanska teveserier som "Dynastin", "Falcon Crest" och "Dallas". Men framför allt blir Michael Jackson en symbol för hur populärkultur når minsta avlägsna plats i världen och starkt påverkar och inspirerar ungas drömmar. Nu kanske det var upphovsrättsliga spörsmål som gör att det inte spelas någon musik av Jackson i filmen. Men istället får hans videor nya dimensioner genom att de ackompanjeras av maorisk musik. Fundera över hur vitt skilda världar förenas i den lilla byn. Hur står sig det maoriska arvet mot den nya världens ideal? Vad upplever ni som exotiskt?

• Infallsvinkeln eller anfallsvinkeln i "Boy" är genomgående humoristisk och lättsam. Det är färgstarkt, dynamiskt klippt med ett nästan skissartat stiliserat bildspråk och drivet tempo. Men regissören tar ändå upp grundläggande och brännande ämnen som rör den maoriska befolkningen. Arbetslöshet, oansvariga fäder som försvinner in i drogernas dimma, mödrar som sliter och barn som drömmer om ett bättre liv. Hur tycker ni att den komiska tonen fungerar? Vilka tankar får ni kring hur det är att leva som Boy? Kan ni identifiera er med hans utanförskap?

Mer om maorier

Nya Zeelands urinvånare var från början ett polynesiskt folk som invandrade till öarna redan på 800-talet men etablerade sig framför allt på 1300-talet. De var ett krigar- och jägarfolk med starka hierarkiska strukturer som levde i hövdingledda klaner innan den brittiska koloniseringen i mitten av 1800-talet intervenerade maoriernas land. Trots löfte från britterna att låta maorierna behålla sina marker blev urinvånarna, precis som många andra urbefolkningar världen över, utträngda när britterna konfiskerade nästan hälften av deras land.

Vid förra sekelskiftet fanns ca 42 000 maorier kvar efter att en stor del av befolkningen dött i stridigheter och sjukdomar. Sedan sextiotalet drivs en medveten politik för att lyfta fram maoriernas kultur och rätt till landområden. Man värnar också om maoriernas språk, 'maori', som när filmen utspelar sig ännu inte blivit officiellt. Detta skedde först 1987. Numera finns en maorispråkig tevekanal och viss utbildning sker både på maori och engelska för att förbättra unga maoriers studieresultat.

Numera finns runt 600 000 maorier i Nya Zeeland och ca 100 000 spridda runt i världen. På senare år har maoriernas nyårsfirande, som infaller i juni, blivit en allt större festlighet. Men det finns olika förgreningar även inom det maoriska folket och det är inte alltid lätt att få alla att samlas kring en gemensam syn på sitt kulturella arv, traditioner eller framtidssyn. En jordnära kultur i harmoni med naturen är något som blir allt svårare att framhärda i en kapitaliserad och globaliserad värld. Men kanske kan ett ursprungsfolk som maorierna också bli de som visar en framkomlig väg mellan historia och framtid.

Produktionsuppgifter

Nya Zeeland 2010
Producent: Ainsley Gardiner & Emanuel Michael
Regi & manus: Taika Waititi
Foto: Adam Clark
Klippning: Chris Plummer
Produktionsdesign: Shayne Radford
Originalmusik: The Phoenix Foundation
Kostym: Amanda Neale

I rollerna
Boy - James Rollestone
Alamein - Taika Waititi
Rocky - Te Aho Aho Eketone-Whitu
Chardonnay - RickyLee Waipuka-Russell
Farmor - Mavis Paenga
Mamman - Ngapaki Emery

Tekniska uppgifter
Speltid: 85 minuter
Format: Vidfilm 1, 85:1
Ljudsystem: Dolby
Censur: Från 11 år
Svensk premiär: 25 februari 2011

Distribution
Kontaktinformation via: www.sfi.se/filmdistribution
Filminstitutet kan inte garantera att filmen finns i distribution efter den har slutat visas på ordinarie biografrepertoar. Via länken ovan kan ni lära mer om hur ni hittar och bokar film.

Folkets Bio/Scanbox Filmlager, Hjalmar Gullbergsgatan 1, 211 49 Malmö. Tel 040-12 08 82. Info: Folkets Bio, Box 17099, 104 62 Stockholm Tel 08-545 275 20, fax 08-545 275 27 epost info@folketsbio.se. www.folketsbio.se

Redaktion: Andreas Hoffsten, Film i hela landet, Svenska Filminstitutet, mars 2011